

קריאה נאה ומעניין — ואין לזלזל בזה — אלא יותר מזה: הוא מקנה לנו תפיסה חדשה, יותר נוחה ואופטימית מן האנשים ומן החיים.

אחרי הקריאה בסיפור כמו „אהבה זרה“ אי אפשר מבלי להוסיף בשעת דמים זו „עיקר שכחתי“ כואב ומחריד: החיים הללו שמתאר אותם א. ברש, האנשים הגלויים והישרים, שנשארו להם שריו בגליציה, ארץ מולדתו — אף החיים הללו נהרסו ונחרבו. ובכן אפשר הפעם לציין את הספור ציון חדש: אידיליה — ממציאות שאיננה עוד. חיים ליפשיץ

A Christian Looks at the Jewish Question" by Jacques Maritain. Longmans, Green and Co., New York, Toronto, 1939, 90 p. 4v.

תיאולוג ופילוסוף קתולי מפורסם מנסה לנתח בספר זה את תופעת האנטישמיות, להעריך את תפקיד היהודים בחיי העמים ולהראות את דרך האמונה והפעולה לעתיד. המקוריות שבו יסודה במיווג הבחנה סוציאלוגית ורוחנית במידה שקשה למצוא דוגמתה בדיונים אחרים בשאלה זו בזמננו. כך, למשל, בניתוח „הדרמה הגרמנית“ — כמו שהוא מכנה אותה — אין המחבר מסתפק בהנחה המקובלת של הסוציולוגים הליברליים, כי יש לזקוף את המפלצת הגרמנית אך ורק על חשבון הטעויות של חוזה ורסיל, „התרבות הגרמנית שהיתה תעשיתית מאד עד לידי מתיחות ושהיתה כולה חרורה ברוח הקפיטליזם — אומר הוא — הגיעה, לאחר מפלה צבאית מכריעה, לידי פשיטת הרגל מוסרי... וטוב היה אילו התעמקו הסוציולוגים הקפדניים — הן אלה הנמנים על הימין והן אלה הנמנים על השמאל ועל „שביל הזהב“ — בהערכה כוללת זו, וביחוד במושגים „תעשיתית עד לידי מתיחות“ ו„פשיטת רגל מוסרית“.

כשם שאיננו פוגם ביחסים ההדדיים ובקשרי הידידות והאהבה הנקשרים בין השכנים היהודים והנוצרים.

הקשר השורר בין אישי המשפחה, זה ה„קולקטיב“ המצומצם, קיים על רגשי אהבה שאחד רוחש לשני. הקנאה השגויה וצרות העין כמעט אינן מצויות בה. והעיריה היא כאילו המשך של המשפחה וערובה לשלומה... ערבות זו שהכלל מרגיש כלפי הפרט אינה מעיקה ומדכאת. היא נובעת מתוך רגש רחמים ויחס אנושי נאצל, קניני המסורת העברית, שהם השולטים בעיריה ובחושביה. העולם הרחב בדעותיו ותהפוכותיו לא פגמו בצורת העיריה וברוחה. יש מי שנמשך אחרי „העולם הגדול“ ונתפס למחשבות חדשות, אולם חותמם של החיים — חוס וישר. ואלה הפורצים גדר אינם מרחיקים לכת. פרץ סגל, החוזר אחרי בת עם זר, מבקש מזרז לנפשו הדואבת והסובלת בספר „ליקוטי עצות“... ואחיו קובקי, המשכיל והכופר תקוע אף הוא ראשו ורובו בתוך חיי העיריה המסורתיים. אין בריחה מהחיים הללו ועקירת שרשים. הגבורים אינם מבקשים תשבונות רבים, ואף המספר לא בקשם... אין תסוטי נפש בספור. הנפש הבריאה, שגולה בסביבה ששוררת בה סבלנות יחסית, ושאינה בה, מכל מקום, הקנאות העיוורת, הנוסרת והנוקמת, אינה סובלת אותם. ההגבלה הנפשית היא ישרה, גם כשהנפש היא לכודה בסבך הספקות. כאשר הבחורה הנוצרית פונה לו עורף לפרץ סגל, שאינו רוצה לעבור על דתו, ומבכרת עליו את פן דוֹיִקִי, הוֹיִנְדֵרס צורר היהודים, מתעורר בו גם רגש הנקמה ואף הוא נובע מתוך הרגשה בריאה ואיתנה, אלא שבינתיים הוא מתנדף, כשהאתבה ועמה הקנאה, בטלה ועברה, וגם פרץ סגל וגם אחיו המשכיל מוצאים משען בחיי המשפחה ואשרה.

א. ברש אינו כובש שטחי חיים רחבים ואינו מעמיק בגורל האדם, אבל המציאות שהוא מתאר בלי מטרה ומגמה, אלא בהבנה והסתכלות צלולה, מספיק לנו לא רק חומר

יהודית היא „בעיה ללא פתרון“, כלומר ללא פתרון ברור עד יום ה„התפשרות הגדולה“ או לפי המסורת היהודית, עד ימות המשיח.

יש מקום לכמה הערות על שיטה זו כפי שסכמנו: אם חיוניותו של רעיון מתאמתת — בין השאר — באמצעות ריבוי הצורות שבהן היא יכולה להתבטא, אָזי הרעיון הקלאסי של בחירת ישראל — או האופי המיוחד במינו של האומה היהודית — הוא אחד הרעיונות החיוניים ביותר הפועלים עדיין בפני לוסופיה הדתית של ההיסטוריה. ורעיון חיוני בנוגע לדת והטילוסופיה חשוב לאין ערוך גם לסוציולוגיה, כי הרי מבחינה סופית לא תתכן הבדלה בין שטחים שונים אלה. הסוציולוגיה והחילוניות של ימינו כפרו באופי המיוחד של האומה העברית או שייחסו לו רק תשיבות שלילית. הסוציולוגיה והחילוניות השפיעו עלינו על היהודים, אך כנראה שלא שכנעו את הקתולים. כל זמן שאלה האחרונים משוכנעים ב„יעודו של ישראל“ — תהיה הסברתם לרעיון בלשונם הסמלית המיוחדת להם מה שתהיה — לא נוכל להעזר בהרבה על ידי ספקנותנו אָנו.

השקפתו של מאריטין היא: — „אל תגידו בגת ואל תבשרו בחוצות אֶשְׁקֹלן“ — השקפה שיש בה לא פחות משום תביעה מאשר אהדה ליהודים. בין אם נפרש את המסיבות של גורל ישראל בהיסטוריה ובעולם פירוש סוציולוגי או מסתורי — מסיבות הללו בחזקתן עומדות; חובתו של ישראל לתת ביטוי לכוחותיו הרוחניים היצירתיים לו ולעמים — בתקופה קיימת. השעה קודרת וטרגית היא, אך ברור הוא עכשיו יותר מאשר בזמן אחר שהיא שעת הכושר הרוחנית ביותר כשקולות „חסידי אומות העולם“ מצטרפים למקהלה המכריות על בואה.

הנרי רזננטאל

ענינו המיוחד של הספר לקורא היהודי הוא השקפתו על מקום ישראל בדברי ימי העולם. אפשר לסכם את דעותיו של המחבר באלה הדברים: (א) ישראל הוא חידה, מסוג החידות שאליה משתייכים העולם והכנסיה, ו„כמוהם מקורו בשרש הגאולה“. המושג „חידה“ המתייחס בעיקר לשיטת המחשבה הקתולית, אך הניתן גם לשימוש בשיטות אחרות, מובנו — יחידה או רעיון הסבוע בחיים, בהיסטוריה ובנסיון. ה„חידה“ היא עובדא שאינה ניתנת להסברה, אבל על ידה אפשר לבאר רעיונות אחרים. את ה„חידות“ יתכן לסייג לפי ראשונותן, ותועלתן להסברת רעיונות אחרים. וישראל מהוה לא רק „חידה“ בלבד, כי אם הוא שייך לאותו טבע המציאות המציין את הכנסיה והעולם גופא... (השווה הרעיון המדרשי: כאשר היססו בני ישראל בקבלת התורה, רצה ה' להחזיר את העולם לתוהו ובוהו). (ב) המושג „חידה“ מוכנו פונקציה או תפקיד בעל ערך מיוחד במינו. תפקידו של ישראל הוא לשמש עדות לכתבי הקודש, להעיד על המוחלט בעולם, להיות כוח דוחף להיסטוריה ולהוות „הפעלה ארצית“ בלתי סופית לתומר העולמי.

המחבר מביא משל לרעיונו מליאון בלוי: „ההיסטוריה של עם ישראל מרסנת את דברי ימי המין האנושי כשם שהסכר שם מעצור למי המבול ומעלה את גבהם“.

הקו המבדיל — לפי דעת המחבר — בין תפקידו של ישראל ובין תפקידה של הכנסיה הוא שהראשון מופנה כלפי העולם הנה והאחרון לעולם אחר, עולם שלמעלה מן הטבע.

(ג) שתי מסקנות נובעות מכאן: (1) מהותה הרוחנית של האֶנְטִישְׁמִיּוּת אינה שנאה ליהודים באשר הם יהודים, כי אם שנאה ליעודם, למוחלט בעולם ולאלוהי ההיסטוריה האנושית; (2) מה שאנו מכנים בשם בעיה

